

The article uses research methods: theoretical (analysis of philosophical, pedagogical, psychological literature); interpretive-analytical method; method of comparative-historical analysis.

An analysis of adult education structure at the end of the twentieth – early twenty-first century in the UK suggests the following: the main features of adult education reform during this period are: development of a national qualification scale for vocational and higher education; continuous adult education; interaction of production and science; giving by heads of enterprises benefits to workers who have a bachelor's degree with honors; an increase in the number of adult students and HEIs for their preparation; realization of the idea of public education through different types of non-formal education institutions; active introduction of remote technologies; implementation of a new financing mechanism involving non-governmental and public financial resources.

Implementation of the principles of continuity and flexibility of adult education is provided in the UK with a system of accumulation and transfer of credit units or loans (Credit Accumulation and Transfer Scheme). In addition to the system of accumulation of credit units, the UK uses a system of accreditation of credit units for prior learning (Accreditation of Prior Learning) on the basis of the submitted portfolio by an entrant, which is assessed by an associative examination commission, which accounts for credits for students aged 25 and over. This is especially effective in applying modular education that contributes to meeting the educational needs of an adult population at high economic growth rates.

The basis of the new educational paradigm was distance education.

Key words: *adult education, adult education structure, Great Britain, tendencies of the system of higher education of adults, adult population, qualification assignment, reforming adult education.*

УДК 377.3:334.7-057.86 (043.3)

Світлана Стеблюк

Мукачівський кооперативний торговельно-економічний коледж

ORCID ID 0000-0002-2827-6805

DOI 10.24139/2312-5993/2019.01/180-191

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПІДПРИЄМНИЦТВА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена вивченню зарубіжного досвіду з проблеми формування професійної компетентності в майбутніх фахівців з підприємництва. Сьогодні законодавство України спрямоване на вдосконалення системи освіти, адаптації її до європейського освітнього простору й дослідження щодо вивчення такого досвіду є актуальним. Метою статті є розкриття особливостей формування професійної компетентності в майбутніх фахівців економічного спрямування в закладах вищої освіти за кордоном. Серед методів дослідження виокремлено: контекст-аналіз, синтез, абстрагування, порівняння. З'ясовано поняття «професійна компетентність» та зацентровано увагу на різні підходи щодо його розуміння. У Великій Британії Код якості дає можливість здобувачам освіти визначити свою готовність до майбутньої професійної діяльності. Вивчено досвід Сполучених Штатів Америки щодо отримання підприємницької освіти, психологічної її складової. Наведено приклад співпраці Українських закладів освіти із Вищою школою бізнесу Польщі.

Ключові слова: *компетенція, компетентність, професійна підготовка, професійна компетентність, фахівці з підприємництва, економічна освіта, економічна культура.*

Постановка проблеми. Питання формування професійної компетентності в контексті освітніх реформ в Україні є актуальним. Про це свідчить низка дисертаційних робіт, пов'язаних з поняттями «компетенція», «компетентність», «професійна компетентність». Серед питань досліджувалися: система застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів у закладах вищої освіти (Т. Поясок); формування професійної компетентності студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки (І. Демура); теоретико-методичні основи професійної підготовки технічних перекладачів у закладах вищої освіти (С. Панов); формування професійної компетенції майбутніх майстрів ресторанного обслуговування в процесі фахової підготовки (А. Козак) та інші. Проблеми розвитку професійної компетентності майбутнього фахівця за різними напрямками розглядають В. Байденко, І. Зимняя, І. Зязюн, А. Маркова, Н. Ничкало, О. Овчарук, О. Падалка, М. Пентилюк та інші. Професійній підготовці фахівців економічного профілю присвячені дослідження вітчизняних (Л. Каніщенко, О. Куклін, Г. Ковальчук, Н. Побірченко, О. Романовський та ін.), зарубіжних (Ф. Берман, З. Блок, Д. Бол, Д. Брекер, Р. Брокхауз, *Герет Томас М.* та *Клоноскі Річард Дж.*, Д. Макклелланд) учених. Сьогодні причиною зацікавленості вітчизняних дослідників цією проблемою є перехід до нової філософії освіти, парадигми оцінки майбутньої професійної діяльності фахівця, що визначені Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про державну службу» та ін.

Аналіз вітчизняної педагогічної наукової літератури, дисертаційних робіт з проблеми формування професійної компетентності досліджується досить активно за різними напрямками. Однак суперечність між потребою суспільства в конкурентоспроможних, креативних фахівцях та недостатньою науковою обґрунтованістю шляхів вирішення цього завдання залишається й надалі. «Проблеми в українській економіці тісно пов'язані з недостатнім розвитком підприємництва в країні, а, отже, і з незадовільним станом підприємницької освіти. З досвіду економічно розвинутих зарубіжних країн виходить, що ефективна організація підприємницької освіти сприяє економічному розвитку цих країн, є основою виробництва та фундаментом подальшого розвитку ринкової економіки й демократії. Тому в процесі підготовки вітчизняних підприємців доцільно використовувати позитивний зарубіжний досвід» (Романовський, 2003, с. 11).

Це спонукало нас до проведення подальших досліджень з проблеми вивчення зарубіжного досвіду з підготовки фахівців з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. Питання підготовки майбутніх фахівців у зарубіжних країнах став предметом дослідження низки вчених. Відтак, А. Ржевська проводила наукові розвідки щодо сучасної університетської освіти країн Західної Європи (Ржевська, 2013). Увагу приділено науковому розв'язанню актуальної проблеми визначення сутності, тенденцій та особливостей розвитку сучасної університетської освіти восьми країн Західної Європи – Андорри, Бельгії, Великої Британії, Ірландії, Іспанії, Нідерландів, Португалії та Франції – шляхом аналізу соціальних та організаційних передумов її розвитку. Що стосується формування професійної компетентності, то дослідниця вказує на наявність у сучасних західноєвропейських університетах «культури якості», «у кожному закладі вищої освіти рекомендується визначити якість та її стандарти самостійно, виходячи з особливостей власної місії та мети. У загальному вигляді якість – це базова умова побудови довіри, відповідності європейському ринку праці, підтримки мобільності, забезпечення привабливості європейського освітнього простору тощо. Термін «культура якості» був навмисно введений до вжитку з метою підкреслення значення якості як спільної цінності, колективної відповідальності всіх співробітників університету, адміністрації та студентів включно. Це система положень, яку складено та реалізовано з метою зовнішньої адаптації та внутрішньої інтеграції університету» (Ржевська, 2013, с. 23).

Т. Поясок, досліджуючи проблему підготовки фахівців в економічних закладах вищої освіти країн Європейського Союзу (Ірландії, Великої Британії, Франції, Італії, Німеччини, Нідерландів), зазначає, що «спостерігається активне впровадження нововведень, які спрямовані на формування інформаційної інфраструктури, забезпечення доступності та якості навчання, упровадження сучасних інформаційних технологій навчання. Особливостями професійної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю є активне впровадження інформаційних технологій, спрямованих на формування інформаційної інфраструктури університетів; забезпечення індивідуалізації, доступності та якості навчання; тенденція до збільшення прикладної складової в змісті професійної підготовки майбутніх економістів; перехід до індивідуально-групових методів навчання з використанням дистанційних та інформаційних технологій» (Поясок, 2010, с. 18).

Цікавими для нас є наукові розвідки О. Романовського з проблеми підприємницької освіти в розвинутих зарубіжних країнах. Дослідження присвячені вивченню зарубіжних підходів до професійної підготовки підприємців та визначенню шляхів і засобів використання досвіду підприємницької освіти провідних розвинених країн світу в національних

умовах. Акцентується увага на особистісних якостях майбутнього фахівця (Романовський, 2003).

В умовах глобалізації економічних взаємозв'язків та конкуренції в наданні освітніх послуг проблема розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності в зарубіжних країнах є важливою.

Мета статті: розкрити особливості формування професійної компетентності у майбутніх фахівців економічного спрямування в закладах вищої освіти за кордоном.

Методи дослідження: контекст-аналіз, синтез, абстрагування, порівняння.

Виклад основного матеріалу. За Національним освітнім глосарієм, компетентність/компетентності (Competence, competency/competences, competencies): За проектом Тюнінг Європейської Комісії, це динамічна комбінація знань, розуміння, умінь, цінностей, інших особистих якостей, що описують результати навчання за освітньою/навчальною програмою. Компетентності покладені в основу кваліфікації випускника. Компетентність (компетентності) як набуті реалізаційні здатності особи до ефективної діяльності не слід плутати з компетенцією (компетенціями) як наданими особі повноваженнями (Національний освітній глосарій: вища освіта, 2011, с. 32). Варто зазначити, що проект Тюнінг (TUNING Project): Проект Європейської Комісії «Налаштування освітніх структур в Європі», що реалізується з 2000 р. європейськими університетами у взаємодії зі сферою праці та спрямований на формування загальної методології порівнюваності й сумісності рівнів та змісту освітніх/навчальних програм у різних предметних областях вищої освіти. Проект охоплює переважну більшість країн, що підписали Болонську декларацію, включаючи Україну. За проектом визначено загальні, ключові та специфічні, предметні компетентності для окремих освітніх галузей (Національний освітній глосарій: вища освіта, 2011, с. 49).

«Глосарий современного образования» визначає сутність «професійної компетентності» як комплекс професійних знань, умінь, якостей особистості: «володіння на достатньо високому рівні професійною діяльністю; здатність до проектування власного професійного розвитку; уміння професійно спілкуватися; здатність до професійної відповідальності за результати власної праці» (Глосарий современного образования, 2014, с. 181).

За «Глосарієм термінів ринку праці, розробки стандартів освітніх програм і учбових планів» Європейського фонду освіти (ЄФО) існують чотири моделі визначення компетенцій: засновані на параметрах особи; засновані на виконанні завдань і діяльності; засновані на виконанні виробничої діяльності; засновані на управлінні результатами діяльності (Глосарий терминов рынка труда, разработки стандартов образовательных программ и учебных планов, 1997).

У дослідженнях К. Казарьянц, у якості основних, або ключових компетенцій, що визначають ступінь розвитку інформаційного суспільства, Рада Європи виділила наступні.

1. Відповідальність за участь у спільному прийнятті соціально-політичних рішень, у функціонуванні та поліпшенні демократичних інститутів.

2. Розуміння відмінностей, взаємоповага, здатність співіснувати з людьми інших культур, мов, релігій в багатокультурному суспільстві.

3. Володіння усним і письмовим мовленням, яке відіграє важливу роль в суспільній і професійній діяльності.

4. Оволодіння новими технологіями, здатність критичного ставлення до поширеної в каналах ЗМІ інформації і реклами.

5. Здатність вчитися все життя як основа безперервної підготовки в професійному плані, а також в особистому та суспільному житті (Казарьянц, 2010).

Ф. Ващук, досліджуючи проблему сучасних тенденцій розвитку професійної компетентності фахівців: європейський та національний виміри, проаналізував підходи дослідників до цієї проблеми, зокрема В. Хутмахера.

У доповіді В. Хутмахера наголошується на змісті основних (key) компетенцій. Їх може бути всього дві: уміти писати та думати (scriptural thought (writing) і rational thought), або сім: навчання (learning); дослідження (searching); мислення (thinking); спілкування (communicating); кооперація, взаємодія (cooperating); уміти виконувати справу, доводити справу до кінця (getting things done); самоадаптуватися, самосприйматися (adopting oneself).

Основний розробник компетенцій Г. Халаж (G. Halasz) розглядає їх формулювання як відповідь на виклики, що стоять перед Європою: збереження демократичного відкритого суспільства, мультилінгвізм, мультикультура, нові вимоги ринку праці, розвиток комплексних організацій, економічні зміни тощо. Відповідно, В. Хутмахер у своїй доповіді наводить прийняте Радою Європи визначення п'яти ключових компетенцій, якими повинні бути озброєні молоді європейці.

Це такі компетенції:

– «...політичні та соціальні компетенції, такі, як здатність брати на себе відповідальність, брати участь в ухваленні групових рішень, толерантно вирішувати конфлікти, підтримувати й поліпшувати демократичні інституції; компетенції, пов'язані з проживанням у мультикультурному суспільстві. Для того, щоб контролювати прояви расизму і ксенофобії та розвиток клімату нетерпимості, освіта повинна озброїти (оснастити) молодих людей міжкультурними компетенціями, такими, як сприйняття відмінностей, повага до інших та здатність жити з людьми інших культур, мов і релігій;

– компетенції, що стосуються володіння (mastery) усною й письмовою комунікаціями, особливо важливими для роботи та соціального життя. У цьому ж контексті комунікації дедалі більшої ваги набуває володіння більш ніж однією мовою;

– компетенції, пов'язані зі зростанням рівня інформатизації суспільства;

– здатність навчатися впродовж життя як в особисто-професійному, так і суспільному аспектах» (Ващук, 2011, с.164-165).

Ми не аналізуємо підготовку майбутніх фахівців за рівнями (так, ступені підготовки мають місце і в освіті України), а з'ясовуємо специфіку економічної освіти за кордоном. У Великій Британії функціонує ступенева економічна освіта, яка відповідає Національній рамці кваліфікацій вищої освіти FHEQ. Уперше FHEQ було запропоновано в звіті Дирина (Національного комітету з розслідування вищої освіти) у 1997 р. FHEQ опублікована в 2001 р. і підтримується Агентством із забезпечення якості вищої освіти (QAA) відповідно до рекомендації доповіді Дирина. У 2008 р. її було вдруге відредаговано з урахуванням рекомендацій сектора вищої освіти та інших зацікавлених осіб (UK Quality Code for Higher Education, 2011).

Ми звернули увагу на Код якості (Quality Code) в рамках QAA, що має місце у вищій школі. Код якості Великої Британії для вищої освіти (Кодекс якості) є остаточним еталоном для всієї Великої Британії. Це дає зрозуміти, як виробники вищої освіти повинні діяти, що можна очікувати один від одного, і чого можуть очікувати від них студенти й широка громадськість. Код якості охоплює всі чотири країни (Англія, Північна Ірландія, Шотландія та Уельс). Він захищає інтереси студентів. Кодекс якості сприяє забезпеченню інклюзивної освіти, дотримуючись принципу рівності й доступності. Сприяння рівності передбачає ставлення до всіх з гідністю, незалежно від групи або груп, до яких вони належать, одночасно підвищуючи прагнення та підтримку досягнення цілей для людей із різноманітними вимогами, правами та досвідом. Подається роз'яснення понять «академічні стандарти» та «порогові академічні стандарти» (мінімальні) (UK Quality Code for Higher Education).

Якщо аналізувати Закони України «Про вищу освіту», «Про освіту», то, безперечно, у них акцентується увага на якості освітніх послуг та вперше зазначено про інклюзивну освіту. Можемо стверджувати, що законодавство України в галузі освіти проходить значне реформування та адаптацію до європейських та світових стандартів. Україна активно включається в інтеграційні освітні процеси, про що свідчать домовленості про співпрацю із зарубіжними країнами на рівні Міністерства освіти і науки України, закладів вищої освіти. Сьогодні вишами активно впроваджується програма «подвійний диплом». Вона ґрунтується на Європейській системі перезарахування кредитів – ECTS, яка призначена для підвищення

ефективності та вдосконалення європейської міжуніверситетської кооперації як засобу покращення якості освіти й можливістю їх працевлаштування, як за кордоном, так і в Україні. У багатьох закладах вищої освіти є напрацювання відомих програм академічної мобільності студентів ERASMUS, ERASMUS MUNDUS, TEMPUS, які фінансуються Євросоюзом. Окрім того, існує програма навчання за скороченим терміном (перезарахування кредитів). Є досвід продовження навчання за ступенем бакалавра в Польщі. До прикладу, Мукачівський кооперативний торговельно-економічний коледж уклав договір на співпрацю з Вищою школою бізнесу в Домброві Гурніча. Метою Академії WSB є підготовка фахівців в області економічних, соціальних і технічних наук. На додаток до дидактичної діяльності заклад проводить дослідження та заходи, пов'язані з активізацією суспільства регіону в отриманні освіти. Зкладами освіти виводиться різниця в кредитах, окремі дисципліни перезараховуються, а інші продовжують вивчатися за певною освітньою програмою. До прикладу, до перезарахування належить «Статистика», «Логістика», «Соціологія», «Основи маркетингу» та ін. Серед дисциплін, що формують професійну компетентність у студентів, на наш погляд, заслуговують на увагу такі: «Планування кар'єри», «Інтерперсональна комунікація», «Бібліотечна підготовка», «Самопрезентація», «Проблеми державної безпеки у XXI столітті» та ін. Форми заняття – лекції, семінарські та практичні – мають місце майже в усіх закордонних вузах, проте в освітньому процесі в Домброві Гурнічій практикуються лекції-проекти, лабораторні роботи, лекції з мови. Підкреслимо, що сучасна вітчизняна педагогічна наука також поповнилася інноваційними методами та формами навчання, серед них інформаційні та телекомунікаційні.

Особливості навчання та досягнення Вищої школи бізнесу подаються на сайті (wsb.edu.pl), соціальних мережах та друкованих виданнях (*Wyższa szkoła biznesu*, 2017, 2018).

Сьогодні вища освіта України з метою інтеграції в європейський простір, на наш погляд, працює за такими напрямками:

1. Удосконалення законодавчої бази реформування освіти, у тому числі економічної (Закони України «Про вищу освіту», «Про освіту», «Концепція Нової української школи тощо).
2. Створення освітніх програм, адаптованих до європейських.
3. Упровадження інноваційних технологій викладання та урізноманітнення форм навчання.
4. Обмін досвідом роботи (стажування) на базі закордонних закладів освіти.

Цікавим є досвід підготовки фахівців за різними освітніми програмами у Сполучених Штатах Америки (*American City University*, 2001). Заклади вищої освіти розробляють освітні програми автономно,

визначають вимоги (компетентності) до майбутнього фахівця, бізнес-освіта займає провідне місце. Перший ступінь післяшкільного навчання – дворічний громадський коледж (community college) або професійно-технічна школа (technical school). Студент здобуває фах і ступінь Associate. Якщо він продовжить навчання в університеті, курси дворічного коледжу йому зараховують. **Бакалавр (Bachelor's degree) 4–5 років.** Перші два роки викладають загальні дисципліни. Студент обирає визначені курси, аби набрати необхідну кількість кредитів. Бали нараховують за відвідування занять, реферати чи курсові, написання тестів. У кінці кожного семестру студенти складають іспити й заліки. Щоб отримати ступінь, необхідно набрати 120 кредитів (credit hours). **Магістр (Master's degree), 1–3 роки,** передбачає більш глибоке вивчення предметів. У магістратурі пишуть наукові роботи, проводять дослідження. **Доктор (Doctorate degree/PhD), 5–7 років** – найвищий ступінь вищої освіти США. Його присуджують після складення іспитів зі спеціальних дисциплін і захисту дисертації.

Першим етапом підготовки фахівців до майбутньої діяльності є навчання у виші за програмою молодшого спеціаліста в галузі бізнесу з одержанням ступеня молодшого спеціаліста, надаються можливості для отримання подальшої освіти. «Подальший бурхливий розвиток у Сполучених Штатах Америки здобудуть такі форми наближення вищої освіти до користувача, як: дистанційне навчання з використанням телекомунікаційних комп'ютерних мереж і системи ІНТЕРНЕТ; так звані «віртуальні навчальні заклади»; навчання без відриву від основної роботи: у вечірній час і вихідні дні («part time»), заочне навчання; комбіновані форми навчання, що допускають поєднання навчання з працею, а також дуже популярне, так зване «навчання на робочому місці»; самостійне домашнє навчання протягом усього життя» (Романовський, 2003, с. 19).

Але особливу увагу ми звернули на формування ціннісних орієнтирів у здобувачів вищої освіти США. Високо цінуються в підприємницькій діяльності твердість характеру, непохитність у доведенні справи до кінця, етична поведінка, моральність, дотримання даного слова, благородство, благочинність і благодійність. Так, навчання підприємницької етики є чи не найголовнішим аспектом підприємницької освіти (Романовський, 2012, с. 58). Провівши глибокий, системний аналіз наукових джерел щодо розвитку підприємницької освіти у США, О. Романовський зацентрував увагу на необхідності вивчення мистецтва підприємництва фахівців різних галузей. При підготовці сучасних спеціалістів необхідними є економічна освіта й економічна культура. Нами підтримується такий підхід до освіти взагалі, оскільки і в Законі України «Про освіту» перелічуються компетентності, серед яких формування підприємливості та фінансової грамотності. Основи підприємництва та бізнесу вивчаються здебільшого в економічних закладах вищої освіти, ліцеях, гімназіях. В Україні існує практика, як і за кордоном,

складання освітніх програм спеціальності. Проте вважаємо, що має бути незначний перелік дисциплін, визначений МОН для викладання в усіх вишах України. Серед яких: «Історія України», «Сучасна українська мова» (протягом усіх років навчання), «Основи підприємницької діяльності», «Економічна теорія», «Статистика» (до трьох кредитів) чи інші.

У наших дослідженнях при визначенні компонентів професійної компетентності сформульовано психолого-корекційний. Виокремлення цього компоненту пояснюється тим, що зовнішнє середовище, входження в європейський простір вимагає від особистості адаптації, мобільності, здатності до самоконтролю та самоаналізу. Вважаємо, що вольові якості майбутнього фахівця є пріоритетними в мотивації досягнення успіхів у професійній діяльності. Психологічна складова в підготовці майбутніх підприємців є обов'язковою у практиці викладання США. Вивчення потребують «психологічні проблеми економічної соціалізації, взаємозв'язку між типом людини і типом підприємства (фірми, компанії), моральної свідомості, психологічні аспекти мотивації досягнень, поведінки, здоров'я, стресу, внутрішнього та зовнішнього контролю, вербальної компетенції діючих бізнесменів. Цікавим є аналіз діяльності та психології, психології індивідуальності, економічної психології, організаційної поведінки, психології персоналу» (Романовський, 2012, с. 63).

Психологічна складова в підприємницькій діяльності перебуває в центрі вивчення низки зарубіжних дослідників (Д. Катц, Р. Мітчел та інші). Особливої уваги ми надаємо формуванню підприємницького мислення. У процесі переходу до ринкової економіки та її становлення це вкрай важливо, оскільки, на наш погляд, сприятиме формуванню морально-етичних цінностей. Мова йде про те, що нами акцентується увага як на сформованих рисах підприємця, так і на професійній поведінці. Сфера торгівлі вимагає і правильної маркетингової політики, і комунікативних рис характеру. Серед сформованих комунікативних умінь вважаємо: уміння дібрати стиль мовлення, володіти культурою українського спілкування, психологічно правильно оцінювати й прогнозувати виробничу ситуацію, здатність до емпатичності.

З цього приводу М. Герет Томас, Дж. Клоноскі Річард у посібнику «Етика бізнесу» розкривають низку питань щодо етики бізнесу і спілкування, ставлення фірми до працівника і навпаки, відносини з конкурентами та інші, що спрямовані на вдосконалення підготовки майбутнього фахівця (Герет та Клоноскі, 1999).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, проаналізувавши зарубіжний досвід на прикладі Великої Британії, США та Польщі з проблеми підготовки майбутніх фахівців економічного спрямування й порівнюючи з освітніми процесами в Україні, ми дійшли таких висновків. Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту» змінили

філософію освітнього процесу, що дало можливість перейти до формування компетентностей і, як результат, інтегруватися в європейський простір. Здійснено аналіз деяких наукових джерел щодо поняття професійна компетентність та розглянуто підходи до її визначення. В Англії, Північній Ірландії, Шотландії та Уельсі уведено код якості з визначеними порогами, що дають можливість чітко визначити сформовану професійну компетентність. Натомість у США значна увага звертається на підприємницьку освіту, етику в бізнесі для фахівців будь-якого напрямку підготовки, що дає можливість правильно, ефективно займатися певним видом діяльності.

Інтегруючись у європейський простір, Україна вводить різні програми співпраці, з яких поширеною є програма подвійного диплому. Є практика продовження навчання за скороченим терміном у Польщі. Частково нами зацентовано увагу на застосуванні такої програми в діяльності Мукачівського кооперативного торговельно-економічного коледжу.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у продовженні вивчення зарубіжного досвіду в підготовці майбутніх фахівців з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

- Ващук, Ф. Г. (Ред.). (2011) *Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи* Ужгород (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; Вип. 16). (Vashchuk, F. G. (Ed.) (2011). *Integration into European Educational Space: Achievements, Problems, Perspectives*. Uzhgorod (Series "Eurointegration: Ukrainian Dimension", Issue 16).
- Герет, Т. М., Клоноскі, Р. Дж. (1999). *Етика бізнесу*. Київ (Garrett, Th. M., Klonoski, R. J. *Business ethics*. Kyiv).
- Глоссарий терминов рынка труда, разработки стандартов образовательных программ и учебных планов* (1997). Европейский фонд образования. ЕФО (*Glossary of labor market terms, development of standards for educational programs and curriculum* (1997). European Foundation for Education. ETF).
- Казарьянц, К. Э. (2010). Качество образования на основе компетентного подхода. *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*, 12, 84-86 (Kazariants, K. E. The quality of education based on the competence approach. *International Journal of Applied and Basic Research*, 12, 84-86).
- Національний освітній глосарій: вища освіта* (2011). Київ (*National educational glossary: higher education* (2011). Kyiv).
- Поясок, Т. Б. (2010). *Система застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів у вищих навчальних закладах*. (автореф. дис. ... д-ра пед. наук). Київ (Poiasok, T. B. *System of usage of informational technologies in professional training of future economists in higher educational establishments*. Kyiv).
- Ржевська, А. В. (2013). *Розвиток сучасної університетської освіти країн Західної Європи* (автореф. дис. ... д-ра пед. наук). Луганськ (Rzhevska, A. V. (2013). *Development of the modern university education of the countries of Western Europe*. Luhansk).
- Романовський, О. О. (2003). *Теорія і практика підприємницької освіти в розвинутих зарубіжних країнах* (автореф. ... докт. пед. наук). Київ (Romanovskii, O. O. *Theory and Practice of Entrepreneurship Education in the Developed Foreign Countries*. Kyiv).

- Романовський, О. О. (2012). *Феномен підприємництва в університетах світу*. Вінниця (Romanovskiy, O. O. *The phenomenon of entrepreneurship in world universities*. Vinnytsia)
- Усик, Е. Ю. (Ред.) (2014). *Глоссарий современного образования*. Харьков (Usik, E. Yu. (Ed.) (2014). *Glossary of Modern Education*. Kharkov).
- Як працює система освіти США (How does US system of education work)*. Retrieved from: <https://studway.com.ua/sistema-osviti-ssha/>.
- American City University. London City College. *General Catalog. Effective August (2001)*. Cheyenne. Wyoming, USA. London, England.
- Wyższa szkoła biznesu. *Dąbrowa Górnicza. Informator 2017/2018*.
- UK Quality Code for Higher Education (2011). *The Quality Assurance Agency for Higher Education, 9, 3-4*.
- UK Quality Code for Higher Education. Part A: Setting and Maintaining Academic Standards*. Retrieved from: https://www.qaa.ac.uk/docs/qaa/quality-code/part-a.pdf?sfvrsn=4f09f781_18

РЕЗЮМЕ

Стеблюк Светлана. Зарубежный опыт формирования профессиональной компетентности у будущих специалистов по предпринимательству в учреждениях высшего образования.

Статья посвящена изучению зарубежного опыта по проблеме формирования профессиональной компетентности у будущих специалистов по предпринимательству. Сегодня законодательство Украины направлено на совершенствование системы образования, адаптации ее в европейское образовательное пространство и исследования по изучению такого опыта являются актуальным. Целью статьи является раскрытие особенностей формирования профессиональной компетентности у будущих специалистов экономического направления в учреждениях высшего образования за рубежом. Среди методов исследования выделены: контекст-анализ, синтез, абстрагирование, сравнение. Выяснено понятие «профессиональная компетентность» и акцентировано внимание на различных подходах к его пониманию. В Великобритании Код качества дает возможность соискателям образования определить свою готовность к будущей профессиональной деятельности. Изучен опыт Соединенных Штатов Америки относительно получения предпринимательского образования, психологической ее составляющей. Приведен пример сотрудничества Украинских учебных заведений с Высшей школой бизнеса.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, профессиональная подготовка, профессиональная компетентность, специалисты по предпринимательству, экономическое образование, экономическая культура.

SUMMARY

Stebliuk Svetlana. Foreign experience of forming professional competence in future specialists on entrepreneurship in establishments of higher education.

The article is devoted to the study of foreign experience on the problem of formation of professional competence among future entrepreneurs. The relevance of the research has been determined, a partial analysis of scientific research of domestic scientists has been carried out, which made it possible to continue the studying of the identified problem. The purpose of the article is to reveal the peculiarities of the formation of professional competence in future specialists in the field of economics in institutions of higher education abroad. Research methods:

context-analysis, synthesis, abstraction, comparison. The analysis of some scientific sources concerning the concept of «professional competence» is conducted and approaches to its formation are considered. It is learned that in England, Northern Ireland, Scotland and Wales, a Quality Code with defined thresholds has been introduced, which makes it possible to clearly define the existing professional competence. The experience of the United States in obtaining entrepreneurial education, its psychological component, has been found. By integrating into the European space, Ukraine introduces various cooperation programs, from which the double diploma program is widespread. There is a practice of continuing education for a shorter term in Poland. Actually, we have focused on the application of such a program in the Mukachevo Cooperative Trade and Economic College. The author focuses attention on the psychological component of professional competence and business ethics. Attention is also focused both on forming of traits of businessman and on professional behavior. A trade sphere requires both correct marketing politics, and communicative character traits. Among the formed communicative abilities: ability to pick up the broadcasting style, to own the culture of the proper Ukrainian communication.

It is established that higher education in Ukraine in order to integrate into European space works in the following directions: improvement of the legislative basis for reforming education, including economic; creation of educational programs adapted to European ones; introduction of innovative teaching technologies and diversification of forms of learning; exchange of work experience (internship) on the basis of foreign education institutions.

The prospect of further research is seen in continuing the study of foreign experience in training of future specialists in entrepreneurship, trade and exchange activities.

Key words: *competence, professional training, professional competence, entrepreneurship specialists, economic education, economic culture.*

УДК374.7:314.15[73+71]

Олена Теренко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0003-1427-921X

DOI 10.24139/2312-5993/2019.01/191-201

РОЛЬ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В ЕКОНОМІЧНІЙ ТА СОЦІАЛЬНІЙ АДАПТАЦІЇ МІГРАНТІВ У США І КАНАДІ

Мета статті: дослідити роль освіти дорослих в економічній та соціальній адаптації мігрантів у США і Канаді. Методи дослідження: для досягнення поставленої мети використовувалася низка теоретичних методів, а саме: дедукція, індукція, аналіз, синтез, аналогія; соціологічних – систематизація та аналіз вихідних даних джерел та фактів; таких історичних методів, як порівняльно-історичний, проблемно-хронологічний. Виявлено, що для підвищення рівня адаптації мігрантів у США і Канаді в соціальній та економічній сферах застосовують компетентнісний підхід. Проаналізовано сутність поняття «компетентність». Здійснено компаративний аналіз категорій «компетенція» та «компетентність». Досліджено класифікацію ступеневих кваліфікацій. Розкрито компетентності рамки кваліфікацій. Охарактеризовано рамковий стандарт підготовки фахівців.

Ключові слова: *освіта дорослих, США, Канада, мігранти, адаптація, компетентнісний підхід, результативно-орієнтований підхід, рамкові стандарти.*